

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ACCOUNTING ORGANIZATION OF OWN CAPITAL AND PROPERTY ASSETS OF THE ENTERPRISE AND ITS FEATURES

Власний капітал є основою та гарантією організації бізнесу різних форм власності та організаційно-правових форм. Організаційно-правова форма підприємства та форма власності є найбільш характерними особливостями організації обліку власного капіталу. Залежно від певної організаційно-правової форми існує певний порядок формування капіталу. Облік власного капіталу є інформаційною базою для відображення певних характеристик підприємства. Раціональна організація обліку власного капіталу є запорукою отримання достовірної та необхідної інформації про власний капітал підприємства та покликана передбачити особливості формування власного капіталу.
Ключові слова: власний капітал, організація обліку, первинний облік, поточний облік, узагальнюючий облік.

Собственный капитал является основой и гарантией организации бизнеса различных форм собственности и организационно-правовых форм. Организационно-правовая форма предприятия и форма собственности являются наиболее характерными особенностями организации учета собственного капитала. В зависимости от определенной организационно-правовой формы существует определенный порядок формирования капитала. Учет собствен-

ного капитала представляет собой информационную базу для отображения определенных характеристик предприятия. Рациональная организация учета собственного капитала является залогом получения достоверной и необходимой информации о собственном капитале предприятия и призвана предусмотреть особенности формирования собственного капитала.

Ключевые слова: собственный капитал, организация учета, первичный учет, текущий учет, обобщающий учет.

Own capital is the basis and guarantee of business organization of various forms of ownership and organizational and legal forms. The organizational and legal form of the enterprise and the form of ownership are the most characteristic features of the organization of accounting for own capital. Depending on the specific organizational and legal form, there is a certain order of capital formation. Accounting for equity is an information base for displaying specific characteristics of an enterprise. The rational organization of accounting for own capital is the key to obtaining reliable and necessary information about the company's own capital and is designed to provide for the specifics of the formation of own capital.

Key words: property asset, organization of account, primary account, current account, summarizing account.

УДК 330.3

Мельник О.В.к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічного аналізу
та облікуНаціональний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»**Майстрок О.Д.**

магістр

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку національної економіки особливої актуальності набирають облік та аналіз власного капіталу, наявність якого дає змогу функціонувати підприємствам усіх форм власності. Раціональна організація бухгалтерського обліку власного капіталу покликана передбачити особливості формування власного капіталу залежно від організаційно-правової форми підприємства, своєчасне виконання завдань щодо його планування, контролю, управління та надання повної правової та неупередженої інформації про власний капітал за мінімальних затрат засобів і праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми бухгалтерського обліку формування та зміни власного капіталу досліджуються в працях багатьох провідних вчених-економістів, таких як, зокрема, М.Д. Алексеєнко, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Г.Г. Кірейцев, М.М. Мосійчук, О.І. Пилипенко, І.Р. Поліщук, М.С. Пушкар, Н.М. Ткаченко, В.В. Сопко.

Постановка завдання. Облік власного капіталу є інформаційною базою для відображення таких характеристик підприємства, як забезпеченість коштами діяльності підприємства, кредитоспроможність підприємства, фінансова стійкість, платоспроможність. Тому актуальності набуває питання раціональної організації обліку власного

капіталу, який є запорукою отримання достовірної та необхідної інформації про власний капітал підприємства. Метою дослідження є визначення особливостей організації обліку власного капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Власний капітал є одним з найістотніших та найважливіших елементів підприємства, оскільки є основою та гарантією організації бізнесу різних форм власності та організаційно-правових форм. Будь-яка організація чи підприємство, що веде виробничу чи іншу комерційну діяльність повинна мати визначений капітал, необхідний для здійснення своєї господарської діяльності. Він є базою створення та розвитку підприємства.

Ефективне використання власного капіталу полягає, з одного боку, в тому, щоб отримати якомога більший прибуток, тобто максимізувати рентабельність власного капіталу, а з іншого – не втратити фінансову стійкість та залишитися платоспроможним [1].

У процесі функціонування власний капітал забезпечує інтереси держави, власників та персоналу. Облік власного капіталу є інформаційною базою для відображення таких характеристик підприємства, як забезпеченість коштами діяльності підприємства, кредитоспроможність підприємства, фінансова стійкість, платоспроможність. Тому саме раціональна організація обліку влас-

ного капіталу є запорукою отримання достовірної та необхідної інформації про власний капітал підприємства.

Власний капітал є важливою складовою серед джерел формування ресурсів підприємства. В момент створення підприємства його стартовий капітал складається з матеріальних активів, грошових коштів, фінансових інвестицій та витрат на придбання прав і привілеїв, які є необхідними для здійснення підприємницької діяльності. Розмір стартового капіталу дорівнює розміру власного капіталу, доки підприємство не має зовнішньої заборгованості. Такі активи є вартістю майна підприємства. Тобто власний капітал підприємства – це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів.

Організація бухгалтерського обліку на підприємствах, в установах та організаціях – це система методів, способів, заходів, які забезпечують його оптимальне функціонування та розвиток відповідно до мети, цілей та місії [2].

Основною метою організації обліку власного капіталу є підтримка системи фінансового менеджменту в рішеннях щодо його збереження та забезпечення ефективного контролю за формуванням джерел власних коштів.

Джерелами формування власного капіталу є капітал, внесений його засновниками без визначення терміну їх повернення (вкладений капітал), та капітал, отриманий підприємством у результаті ефективної діяльності, який залишається в його розпорядженні (накопичений капітал).

Вкладений капітал формується з таких складових: статутний капітал, пайовий капітал, інший вкладений. Важливим об'єктом організації обліку є процес формування статутного капіталу за рахунок вкладів засновників.

Бухгалтерський облік статутного капіталу починається з моменту реєстрації підприємства в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України, а також припиняється в день вибуття підприємства з державного реєстру в результаті завершення діяльності, банкрутства, реорганізації тощо.

Відомості про розмір та порядок утворення статутного капіталу повинні бути зазначені в засновницьких документах підприємства та підлягають обов'язковій реєстрації в державному реєстрі господарчих одиниць. Зміни збільшення чи зменшення розміру статутного (пайового) капіталу також обов'язково мають реєструватися. Сума статутного (пайового) капіталу в балансі підприємства не може бути відмінною від тієї, що зареєстрована в державному реєстрі. Тому не вкладені кошти засновників (учасників) відбиваються в пасиві балансу окремо.

Документальне оформлення формування статутного капіталу супроводжується складанням

установчого опису майна на основі первинних документів, таких як договір, акти прийому-передачі, накладні.

Накопичений капітал формується з таких складових, як капітал у дооцінках, додатковий капітал, нерозподілений прибуток та резервний капітал. Розмір власного капіталу зменшують несплачений капітал та вилучений капітал.

Формування капіталу в дооцінках здійснюється в процесі діяльності підприємства на підставі таких первинних документів, як виписки банку, прибуткові касові ордери, накладні, акти приймання-передачі, накази, протоколи зборів учасників, довідки та розрахунки бухгалтерії.

Джерелами формування капіталу в дооцінках є обов'язкові та додаткові внески членів спілок у грошовій чи майновій формі. Розмір внесків визначається Статутом товариства або загальними зборами пайовиків та формується за ступенем передачі пайовиками внесків, які можуть вноситися як одноразово, так і протягом періоду, визначеного установчими документами. Аналітичний облік капіталу в дооцінках ведеться в розрізі кожного пайовика за видами внесків.

Формування додаткового капіталу підприємства та внесення змін щодо його розміру та формування здійснюється на підставі таких первинних документів, як, зокрема, акти приймання-передачі основних засобів, довідки (розрахунки) бухгалтерії, накладні, виписки банку, установчі договори, рішення зборів учасників.

Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку передбачено розподіляти прибуток за напрямками майбутнього використання. Порядок розподілу прибутків та збитків визначається у статуті та засновницькому договорі, а також належить до компетенції загальних зборів засновників. За напрямками використання нерозподіленого прибутку необхідно вести аналітичний облік на певному рахунку. Первинними документами, на підставі яких відображається розподіл нерозподіленого прибутку, є розрахунки та довідки бухгалтерії.

Облік резервного капіталу здійснюється на підставі довідок (розрахунків) бухгалтерів, виписок банку, наказів, рішень зборів учасників. Операції щодо створення резервів оформлюються у вигляді довідки (розрахунку) бухгалтерії. Формування окремих видів резервів пов'язане з проведенням інвентаризації об'єктів, які резервуються, тоді необхідні документально оформлені відомості результатів інвентаризації.

Первинними документами з обліку вилученого капіталу є платіжні доручення, ПКО, РКО, виписки банку, довідки (розрахунки) бухгалтерії тощо.

Відображення в бухгалтерському обліку неоплаченого капіталу відбувається на підставі Статуту, установчих договорів, довідок (розрахунків)

бухгалтерії, прибуткових касових ордерів, видаткових касових ордерів, накладних тощо.

В Україні існують різні види підприємств, які відрізняються метою та характером діяльності, кількістю власників капіталу, їхніми правами та відповідальністю. Тому найбільш характерними особливостями організації обліку власного капіталу є організаційно-правова форма підприємства та форма власності. Організаційно-правова форма господарювання визначає зміст фінансових відносин у процесі формування статутного капіталу, відповідальності за зобов'язаннями, розподілом та використанням прибутку [3].

Існує певний порядок формування капіталу залежно від організаційно-правової форми підприємства. Так, наприклад, статутний капітал акціонерних товариств складається із суми акцій акціонерів рівної номінальної вартості, але його розмір має бути не менше суми, еквівалентної 1 250 мінімальним заробітним платам. Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю формується за рахунок сум внесків учасників. Його розмір визначається учасниками товариства самостійно. Складовий капітал Повного товариства та Командитних товариств складається із сукупності внесків учасників відповідно до установчого договору у сумі, необхідній для забезпечення діяльності підприємства. Для державних та комерційних підприємств статутний капітал є сукупністю виділених підприємству державним (муніципальним) органом основних та оборотних засобів.

Об'єктами організації обліку власного капіталу є первинний етап, поточний та узагальнюючий, а об'єктами кожного етапу є номенклатури, носії номенклатур, їх рух та забезпечення.

Оскільки операції з обліку власного капіталу не часто відбуваються на підприємстві, документуванню цих операцій приділено менше уваги. Більшість операцій з обліку власного капіталу не має розроблених та затверджених форм первинної документації. Первинними документами операцій з обліку власного капіталу є бухгалтерські довідки, що складаються у вільній формі. Загальні вимоги до первинних документів, облікових реєстрів та бухгалтерської звітності встановлює Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку.

Організація первинного обліку починається з вивчення складу облікових номенклатур. Первинний облік власного капіталу характеризує моменти процесу вкладання (внески, набуття права тощо) або вибір виходу з учасників товариства, покриття збитків тощо.

Для обліку змін у власному капіталі, пов'язаних з рухом основних засобів, матеріалів, грошових коштів, використовують первинні документи,

затвержені для відповідного виду активів. Загальні вимоги до первинних документів, облікових реєстрів та бухгалтерської звітності встановлюються Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [4]. Первинні документи складаються на бланках типових форм, затверджених Міністерством статистики України, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами та відомствами України, або самостійно розроблених форм, які мають реквізити спеціалізованих чи типових форм.

Під час складання первинних документів для надання їм юридичної сили та доказовості потрібно стежити за їх правильним оформленням, тобто наявністю всіх реквізитів, таких як назва підприємства, установи, від імені яких складений документ, назва документа (форми), код форми, дата й місце складання, зміст господарської операції та її вимірники (в натуральному та вартісному виразах), посади, прізвища та підписи осіб, відповідальних за дозвіл та здійснення господарської операції, а також складання первинного документа [4].

Як зазначено вище, первинними документами обліку операцій з власним капіталом, відповідно до змін як у складі власного капіталу, так і у складі активів та пасивів підприємства, є акт приймання-передачі основних засобів, накладна, акт про приймання матеріалів, прибутковий касовий ордер, виписка банку, довідка бухгалтерії. Первинними документами обліку операцій, які приводять до змін лише у складі власного капіталу та за розрахунками з учасниками, є накази, розпорядження, рішення зборів учасників підприємства, засновницький опис майна та довідка бухгалтерії.

Більшість носіїв номенклатур первинного обліку визначається централізовано в альбомах первинних документів. Якщо немає такого носія, його розробляють самостійно в індивідуальному порядку та затверджують в установленому законодавством порядку. На кожного носія первинного обліку складається графік документообігу.

Під поточним обліком розуміють обробку, реєстрацію та запис даних первинного обліку, тобто носіїв інформації, в облікові реєстри, групування та перегрупування їх з метою одержання потрібної результатної інформації [5]. Організація поточного обліку також починається з вивчення складу облікових номенклатур, які слід відобразити, проте вже в системі облікових реєстрів та різних розрахункових форм [3]. Формування облікових номенклатур поточного обліку складніше, ніж первинного. Основу організації поточного обліку визначають аналітичний та синтетичний облік. Основними носіями поточного обліку власного капіталу є реєстри аналітичного обліку за об'єктами та синтетичного обліку за рахунками, субрахунками та

ознаками, рівнями узагальнення. Організація синтетичного обліку першого порядку відбувається на основі системи, яка передбачена планом рахунків з подальшою деталізацією.

Організація підсумкового (узагальнюючого) обліку починається з виявлення складу облікових номенклатур, які мають бути відображені у відповідних підсумкових носіях облікової інформації. Ці номенклатури є системою показників, що характеризують стан та зміну стану господарських фактів, а саме явищ та процесів, а також активів, пасивів, затрат, доходів та результатів діяльності. Облікові номенклатури узагальнюючого обліку власного капіталу формуються відповідно до узагальнених даних балансу звітного періоду, показників внутрішньогосподарської, фінансової, статистичної та податкової звітності. Організація узагальнюючого обліку залежить від якості організації первинного та поточного обліку підприємства.

Основним носієм узагальнюючого обліку є баланс, який складається за загальноприйнятою формою. Іншими носіями узагальнюючого обліку є різні накопичувальні відомості, таблиці, в яких формуються підсумкові дані для потреб управління та складання різних форм звітності.

Формування даних для форми фінансової звітності № 4 «Звіт про власний капітал» та приміток до фінансової звітності є найбільш трудомісткою роботою щодо організації номенклатури. Складання Звіту про власний капітал регламентується методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності. Метою складання звіту про власний капітал є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Висновки з проведеного дослідження. Раціональна організація бухгалтерського обліку власного капіталу передбачає таку його будову, за якої він забезпечив би своєчасне виконання завдань планування, контролю, управління, а також надання повної правової та неупередженої інформації за мінімальних затрат засобів і праці.

Об'єктами організації обліку власного капіталу є первинний етап, поточний та узагальнюючий, а об'єктами кожного етапу є номенклатури, носії номенклатур, їх рух та забезпечення. Загальні вимоги до первинних документів, облікових реєстрів та бухгалтерської звітності встановлює Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку.

Характерними особливостями організації обліку власного капіталу є організаційно-правова форма підприємства, яка визначає зміст фінан-

сових відносин у процесі формування статутного капіталу, відповідальності за зобов'язаннями, розподілу та використання прибутку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ксьондз С.М. Формування власного капіталу на вітчизняних підприємствах. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 4. Т. 2. С. 131–134. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3702/1/%D0%9A%D0%A1%D0%AC%D0%9E%D0%9D%D0%94%D0%97.pdf>.
2. Садовська І.Б., Божидарник Т.В., Нагірник К.Є. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 688 с. URL: http://pidruchniki.com/1652122253238/buhgalterskiy_oblik_ta_audit.
3. Оспіщева В.І. Фінанси: курс для фінансистів: навчальний посібник. Київ, 2008. 567 с. URL: http://pidruchniki.com/12590605/finansiv/osnovi_organizatsiyi_finansiv_pidpriyemstv.
4. Гнатишин Л.Б., Прокопишин О.С. Організація обліку: навч. посібник. Львів: Магнолія – 2006, 2014. 432 с. URL: http://pidruchniki.com/1953061364600/buhgalterskiy_oblik_ta_audit.
5. Музиченко Т.О. Організація облікового процесу складових власного капіталу. Ефективна економіка. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4158>.

REFERENCES:

1. Ks'ondz S.M. (2014) Formuvannia vlasnoho kapitalu na vitchyznianskykh pidpriyemstvakh [The formation of private capital of domestic companies] Economic sciences Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu vol. 4, part 2, 2014, pp. 131–134. Available at: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3702/1/%D0%9A%D0%A1%D0%AC%D0%9E%D0%9D%D0%94%D0%97.pdf>.
2. Sadovs'ka I.B., Bozhydarnyk T.V., Nahirnyk K.Ye. (2013) Bukhhalterskyi oblik [Accounting]. Kyiv: Center for Educational Literature (in Ukrainian). Available at: http://pidruchniki.com/1652122253238/buhgalterskiy_oblik_ta_audit.
3. Ospishcheva V.I. (2008) Finansy: kurs dlia finansystiv [Finance: a course for financiers]. Kyiv: Knowledge (in Ukrainian). Available at: http://pidruchniki.com/12590605/finansiv/osnovi_organizatsiyi_finansiv_pidpriyemstv.
4. Hnatyshyn L.B., Prokopyshyn O.S. (2014) Orhanizatsiia obliku [Organization of accounting]. L'viv: Magnolia – 2006 (in Ukrainian). Available at: http://pidruchniki.com/1953061364600/buhgalterskiy_oblik_ta_audit.
5. Muzychenko T.O. (2015) Orhanizatsiia oblikovoho protsesu skladovykh vlasnoho kapitalu [Organization of the accounting process components of equity] Efektyvna ekonomika (electronic journal), vol. 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4158>.

Melen' O.D.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economic Analysis and Accounting,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Mastruk O.D.

Master, Department of Economic Analysis and Accounting,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ACCOUNTING ORGANIZATION OF OWN CAPITAL AND PROPERTY ASSETS OF THE ENTERPRISE AND ITS FEATURES

Own capital is one of the most significant and important for enterprise as it is a basis and a guarantee for the business organization of different forms of property and legal organizational forms. Any organization or enterprise engaged in production or another commercial activity should have a certain amount of capital required to carry out its business activities. It is a basis for creating and developing an enterprise.

In Ukraine, there are different types of enterprises that differ by purpose and nature of the activity, number of capital owners, their rights and responsibility. Thus, the most peculiar features of the organization of equity accounting are a legal organizational form of the enterprise and form of property, which determines the nature of financial relations in the process of formation of authorized capital, liability for obligations, distribution and disposition of profits.

Sources of own capital formation are capital vested by its founders (paid-in capital) and capital acquired by the enterprise as a result of efficient activity and that remains at its disposal (accumulated capital). Unpaid capital and seized capital reduce own capital stock.

Organization of primary accounting of paid-in capital begins from studying the composition of accounting nomenclatures. Primary accounting of own capital characterizes moments of the investment process (contributions, acquisition of rights, etc.) or the choice of leaving the company members, covering losses, and so on. Documentation of capital formation is accompanied with the drafting a constituent description of the property on the basis of the primary document.

Analytical accounting and synthetic accounting determine the basis of organization of current accounting. Formation of accounting nomenclatures of current accounting is more complex than the primary one. The main carriers of current equity accounting are the registers of analytical accounting for objects and synthetic accounting for accounts, sub-accounts, and signs, generalization levels.

Organization of summarized general accounting depends on the quality of organization of primary and current accounting of the enterprise. Accounting nomenclatures of general accounting of own capital are formed according to generalized data of balance sheet of the reporting period, indicators of internal economic, financial, statistical, and tax reporting.

The rational organization of equity accounting provides for such a structure at which it ensures the timely implementation of tasks of planning, control, management, and providing complete legal and unbiased information at a minimum cost of means and labour. The main goal of equity accounting organization is to support financial management system in decisions related to its saving and providing effective control over the formation of sources of own funds.